

CRNA GORA
S K U P Š T I N A
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/21-21/
Podgorica, 2. jul 2021. godine

Odbor za ljudska prava i slobode sa Pete (tematske) sjednice, održane 7. aprila 2021. godine podnosi sledeći

**IZVJEŠTAJ
SA PETE (TEMATSKE) SJEDNICE**

"Djeca su djeca"

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana Roma, a u svijetlu podrške javnoj kampanji iz marta 2020. godine protiv dječjih ugovorenih brakova: svako dijete ima pravo na bezbrižno djetinjstvo i sigurno odrastanje, mogućnost da se školuje i razvija svoje potencijale

**Predstavljanje aktivnosti Crne Gore preduzetih na sprečavanju dječjih, prisilnih i ugovorenih brakova, sa fokusom na nediskriminaciju kao jedan od ciljeva utvrđenih Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, potpisanom u Poznanju 2019. godine
– ostvareni rezultati, izazovi i predstojeći planovi u ovoj oblasti**

Odbor za ljudska prava i slobode na Petoj (tematskoj) sjednici, održanoj 7. aprila 2021. godine, na kojoj su, pored poslanika, članova Odbora, u skladu sa članom 67 Poslovnika Skupštine Crne Gore, učestvovali: Snežana Mijušković, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, mr Božena Jelušić, predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost, mr Sokolj Beganaj, samostalni savjetnik u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Marija Ružić Stajović, koordinatorka Direktorata za socijalnu i dječju zaštitu u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Milica Pajović, savjetnica u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Lahira Duraković, savjetnica u Kabinetu Ministarstva unutrašnjih poslova, Dijana Popović, savjetnica u Kabinetu Ministarstva unutrašnjih poslova, Senad Sejđović, potpredsjednik Romskog savjeta, Milica Kovačević, koordinatorka Projekta ROMACTED u Programskoj kancelariji Savjeta Evrope u Podgorici, Nada Đurović Martinović, koordinatorka programa dječje zaštite u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Ivana Ceković, koordinatorka obrazovnog programa u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Danilo Smolović, koordinator programa socijalne politike u Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Slobodan Raščanin, predstavnik Predstavništva UNHCR-a u Crnoj Gori, Anjet Lanting, savjetnica UN za ljudska prava, Ivan Radojević, projekt menadžer Vestminsterske fondacije za demokratiju, Dragica Reljanović, predstavnica Vestminsterske fondacije za demokratiju, Milan Radović, programski direktor NVO "Građanska alijansa", Samir Jaha, izvršni direktor NVO „Mladi Romi”, Fana Delija, izvršna koordinatorka NVO „Centar za romske inicijative- Nikšić” i mr Nikola Raičević, predstavnik NVO „Udruženje za podršku Roma i Egipćana”,

polazeći od navoda iz Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu:

"Što se tiče manjinskih prava, Vlada je u julu 2019. godine usvojila Strategiju manjinske politike za period 2019-2023. i Akcioni plan za period 2019-2020. i opredijelila finansijska sredstva za njihovo sprovođenje. Uspostavljen je ustavni i pravni okvir. Međutim, to tek treba sprovesti u praksi, uključujući i pitanja poput prava na proporcionalnu zastupljenost u javnim službama. Iako je došlo do određenog poboljšanja u pogledu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, nedostatak praćenja i ocjene

projekata koji primaju finansijska sredstva dovodi do percepcije da procesu finansiranja još uvijek nedostaje transparentnosti. Javnosti mora biti dostupno više informacija o finansiranju, uključujući izvještaje o projektima i ocjene, kako bi se utvrdilo da li su sredstva potrošena efikasno i transparentno, kao i da li su ispunjeni kriterijumi za interkulturalni dijalog. Možda će biti potrebno preispitati pravni okvir za Savjete manjina u pogledu njihovog osnivanja, pravnog statusa i rodne ravnoteže. Zabilježeni su određeni međuetnički incidenti u kontekstu usvajanja zakona o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica. Etnički motivisani napadi nakon izbora u avgustu 2020. godine izazivaju ozbiljnu zabrinutost.

U aprilu 2020. godine, Vlada je usvojila godišnji Akcioni plan za sprovođenje Strategije za socijalnu inkluziju **Roma i Egipćana**. Budžet opredijeljen za sprovođenje strategije i dalje je nedovoljan, tako da planiranje budžeta koji odgovara potrebama Roma treba dati veći prioritet u različitim sektorima. Budžet Ministarstva za ljudska i manjinska prava za finansiranje projekata inkluzije povećan je za 60% u 2019. godini (na 215.000 eura, sa 131.000 eura u 2018. godini). Crna Gora je u julu 2019. godine u Poznanju potpisala deklaraciju partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma koja sadrži kvantifikovane obaveze u ključnim prioritetnim oblastima. Treba pojačati napore na ispunjavanju ovih obaveza. Zaključci sa seminara o Romima iz juna 2018. godine koji je uključivao sve relevantne zainteresovane strane, tek treba da budu sprovedeni.

Stopa upisa romskih učenika osnovnih škola blago se povećala u 2019/2020. u odnosu na 2018/2019, u odnosu na višu stopu nataliteta. Stalno nedostaju podaci o ukupnom broju romske djece koja bi trebala da budu upisana u obrazovni sistem, posebno u obavezno osnovno obrazovanje. 2019/2020. godine u osnovne škole bilo je upisano 1.803 romske i egipatske djece (1.793 u godini 2018/2019), dok je bilo samo 142 srednjoškolaca i 13 visokoškolaca. Iako se stope napuštanja škole umjereno smanjuju, ukupne stope završetka studija i dalje su dramatično niske, sa samo 88 učenika koji su uspješno završili osnovnu školu, dok je samo 19 učenika završilo srednju školu u 2019. godini. Dvadeset i jedan romski medijator zaposlen je u Ministarstvu prosvete od početka školske godine 2019/2020, kako bi se povećala stopa upisa romske i egipatske djece i smanjila stopa napuštanja škole.

Broj Roma i Egipćana prijavljenih u Zavodu za zapošljavanje dalje se smanjio sa 802 u 2018. na 747 u 2019. godini, a oni i dalje čine daleko najmanje zastupljenu grupu nacionalnih manjina u državnoj službi. Sprovedene su određene ciljne mjere, poput aktivnih mjera zapošljavanja Zavoda za zapošljavanje (129 Roma bilo je privremeno zaposleno u 2019. godini), ali tek treba obezbijediti njihovu održivost i efikasnost. U oblasti zdravstva, tri romska zdravstvena medijatora zaposlena su u Podgorici, a dva u Nikšiću i Beranama. Njihov broj treba dodatno povećati kako bi se olakšao pristup zdravstvenim uslugama, posebno za raseljene i interno raseljene (R/IR) Rome i Egipćane koji se suočavaju s posebnim poteškoćama u ostvarivanju svog prava na zdravstvenu zaštitu.

Romi i Egipćani, koji su uglavnom interno raseljena lica, imali su koristi od stambenih rješenja u okviru regionalnog stambenog programa, koji u Crnoj Gori dobro napreduje. Ostaju izazovi vezano za stanovanje domicilnih Roma i Egipćana, posebno u svijetlu krajnjeg roka iz jula 2019. godine za podnošenje zahtjeva za legalizaciju bespravničkih objekata, predviđenog Zakonom o prostornom planiranju i izgradnji objekata. Ovaj obiman i skup postupak stvorio je poteškoće mnogim romskim i egipatskim porodicama. Mnogi od njih ne mogu da podnesu zahtjev za legalizaciju, što bi moglo dovesti do evikcije u budućnosti, posebno u priobalnom području.

Preferencijalni tretman koji izborno zakonodavstvo nudi brojčano malim nacionalnim manjinama kako bi se osigurala njihova politička zastupljenost nije proširen na Rome i Egipćane. Stoga, oni nemaju predstavnika u nacionalnom ili lokalnom parlamentu. Još uvijek nema sistemskog rješenja i institucionalnog odgovora na prosjačenje djece i rane brakove među romskom i egipćanskom populacijom. Romski jezik nije standardizovan i ne uči se u školama. Tokom pandemije izazvane virusom Covid-19, nadležni organi su se u velikoj mjeri oslanjali na donatore i civilno društvo da pruže podršku najugroženijima, uključujući Rome, ne preuzimajući proaktivniju ulogu koordinacije u tom pogledu.” (str. 38 i 39 Radne verzije prevoda Izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu koju je pripremila Kancelarija za evropske integracije),

kontinuiteta višegodišnjih aktivnosti Odbora za ljudska prava i slobode posvećenih praćenju ostvarivanja prava romske i egipćanske populacije u Crnoj Gori i unapređenju njihovog položaja u cilju postizanja njihove sveobuhvatne integracije,

među kojima se izdvaja Javna tribina na temu: *"Aktivizmom do promjena: Socijalna inkluzija Roma kroz edukaciju, trening i zapošljavanje – ocjena stanja i planirane aktivnosti u cilju sveobuhvatne integracije Roma u društvu"*, koju je Odbor organizovao povodom Međunarodnog dana Roma 8. aprila 2019. godine,

kao i od inicijative NVO "Mladi Romi" za organizaciju sjednice Odbora povodom obilježavanja Međunarodnog dana Roma,

održao je Petu (tematsku) sjednicu na kojoj je vođen konstruktivan i sveobuhvatan dijalog o aktivnostima koje je Crna Gora preduzela na sprečavanju dječjih, prisilnih i ugovorenih brakova, sa fokusom na nediskriminaciju kao jedan od ciljeva utvrđenih Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, potpisanom u Poznanju 2019. godine. Takođe, na sjednici su predstavljani ostvareni rezultati, izazovi i predstojeći planovi u ovoj oblasti.

Na Petoj (tematskoj) sjednici Odbor za ljudska prava i slobode je donio sledeći

ZAKLJUČAK

1. Odbor za ljudska prava i slobode ocjenjuje da se u Crnoj Gori u kontinuitetu realizuju brojne aktivnosti na integraciji pripadnika romske i egipćanske populacije u sve društvene tokove, što je rezultiralo značajnim napretkom u svim oblastima njihovog života.
Ohrabruju ocjene specijalne izvjestiteljke UN za trgovinu ljudima, posebno ženama i djecom, koja je tokom novembra 2019. godine posjetila Crnu Goru i prepoznala napor Crne Gore u oblasti podizanja svijesti, obrazovanja, stanovanja i zapošljavanja pripadnika RE populacije.
Međutim, Odbor konstatuje da i dalje postoje brojne teškoće i problemi sa kojima se RE zajednica kao najsiromašnija i najviše diskriminisana zajednica u Crnoj Gori suočava zbog čega je potrebno uložiti dodatne napore na ispunjavanju obaveza definisanih Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma u sklopu procesa proširenja Evropske unije, koju je i Crna Gora potpisala u Poznanju 2019. godine, na šta je ukazano i u Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu.
2. Odbor konstatuje da je Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima u 2020. godini za pet osoba odredio status žrtve trgovine ljudima u oblasti dječjeg i ugovorenog braka.
Takođe, Operativni tim za borbu protiv porodičnog nasilja i nasilja nad ženama u prethodne dvije godine radio je na dva slučaja dječjih i ugovorenih brakova koje je riješio u saradnji sa institucijama u Crnoj Gori i Interpolom u jednoj od susjednih država.
3. Odbor zaključuje da je unapređenje međusektorske saradnje ključno za suzbijanje dječjih, ugovorenih i prisilnih brakova, kao i dječjeg prosjačenja. Posebno je važno adekvatno i brzo djelovanje na lokalnom nivou zbog čega se u svakoj lokalnoj zajednici mora uspostaviti jača veza između policije, centara za socijalni rad, obrazovnih ustanova i sudstva, uz aktivno učešće samih pripadnika romske i egipćanske populacije i civilnog sektora.
Takođe, Odbor ocjenjuje da je neophodno raditi na unapređenju dosledne implementacije Protokola o postupanju organa, ustanova i organizacija u Crnoj Gori sa djecom uključenom u život i rad na ulici, koji su 2019. godine sačinili predstavnici institucije Zaštitnika i potpisali svi nadležni državni organi.

4. Imajući u vidu da je prema podacima MICS istraživanja, koje je 2018. godine uradio MONSTAT u saradnji sa Predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori, stopa dječjih brakova među opštom populacijom niska, ali da je veoma visoka među romskom i egipćanskom populacijom gdje 55% djevojčica i 25% dječaka stupa u brak prije 18. godine života, Odbor smatra da sa posebnom pažnjom treba razmotriti preporuku Komiteta UN o pravima djeteta da se Porodični zakon izmijeni i dopuni radi uklanjanja svih izuzetaka koji dozvoljavaju brak prije 18. godine života.
5. Odbor ukazuje da je neophodno uložiti koordinirane i kontinuirane napore na realizaciji preporuka Komiteta UN za prava djeteta i Komiteta za eliminaciju rasne diskriminacije koji su tokom Opšteg periodičnog pregleda za Crnu Goru zahtijevali da se preduzmu određene aktivnosti u prevenciji dječjih brakova, obezbjeđivanju skloništa za žrtve dječjih brakova i obezbjeđivanju dovoljnih resursa svim institucijama za realizaciju aktivnosti, a naročito Operativnom timu za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.
6. Iako su u periodu od 2000. do 2015. godine uloženi ogromni naponi da se svim izbjeglim licima izdaju lična dokumenta, procenat upisa romske djece u matični registar rođenih je povećan, pa Odbor za ljudska prava i slobode ukazuje da je u narednom periodu neophodno uložiti dodatne napore u rješavanju statusnih prava svih pripadnika romske i egipćanske populacije, jer isto predstavlja osnov za ostvarivanje svih drugih prava.
Takođe, Odbor izražava zadovoljstvo što je Crna Gora, kao jedna od dvadesetak država svijeta sa posebnom procedurom za utvrđivanje statusa lica bez državljanstva, u prethodnom periodu ostvarila vidljiv napredak u ovoj oblasti čime bi, ukoliko ovo pitanje ostane u fokusu nadležnih organa u narednom periodu, naša država imala jedinstvenu priliku da do 2023/2024. godine u potpunosti riješi pitanje statusa lica bez državljanstva.
7. Odbor je ohrabren ostvarenim uspjehom u obezbjeđivanju ravnopravnog pristupa obrazovanju za pripadnike romske i egipćanske populacije. O ostvarenom napretku svjedoče podaci da je tokom 2019/2020. godine osnovnu školu pohađalo više od 1.800 učenika RE populacije, dok je 2001/2002. godine osnovnu školu pohađalo oko 500 učenika romske populacije.
Takođe, Odbor pozdravlja obezbjeđivanje besplatnih udžbenika za sve učenike RE populacije i prevoza do škole i nazad za više od 600 učenika, mjesečnih stipendija za srednjoškolce iz RE populacije u iznosu od 60 eura i za studente u iznosu od 150 eura, uspostavljanje Protokola koji predviđa konkretne korake u slučaju ranog otkrivanja namjere RE djece da napuste školu, unapređenje MEIS aplikacije koja predstavlja sistem informacija o obrazovanju u Crnoj Gori i angažovanje 22 saradnika u socijalnoj inkluziji RE populacije u osnovnim školama.
Takođe, Odbor ocjenjuje važnom i najavu da će se u pripremi Nacrta zakona o visokom obrazovanju posebna pažnja posvetiti afirmativnoj akciji kako bi se prava studenata RE populacije izjednačila sa pravima studenata sa invaliditetom.
8. Uprkos ostvarenom napretku, Odbor ocjenjuje da je u predstojećem periodu potrebno raditi na povećanju kvaliteta obrazovanja za pripadnike romske i egipćanske populacije s obzirom da nalazi istraživanja ukazuju da svega 16% romske djece pohađa predškolsko obrazovanje, svako drugo dijete završi osnovnu školu, svega 7% učenika upiše srednju školu, a samo 3% istu završi.
Imajući u vidu navedenu statistiku, Odbor smatra da je za unapređenje stanja u ovoj oblasti potreban multisektorski rad svih nadležnih organa i institucija, kao i aktivnije uključivanje organizacija civilnog društva koje su se pokazale kao dobri partneri u prevazilaženju identifikovanih izazova. Takođe, Odbor ocjenjuje da je potrebno razmotriti angažovanje većeg broja saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana koji bi pored osnovnog trebalo da budu uključeni i u predškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.

9. Odbor poziva nadležne organe da u potpunosti ispoštuju stavove i preporuke sadržane u Mišljenju Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore koje se odnosi na angažman saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja, kojim se, između ostalog, nalaže da se planiranim aktivnostima i mjerama u okviru Nacrta strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. godine obezbijedi da pomenuti saradnici mogu zasnovati radni odnos na neodređeno vrijeme i s tim u vezi, ohrabruje nastavak dijaloga Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta sa relevantnim subjektima radi pronalaženja načina za angažovanje medijatora u obrazovanju na neodređeno vrijeme.
10. Odbor izražava očekivanje da će se u okviru Projekta ROMACTED, pokrenutog na inicijativu Savjeta Evrope i Evropske unije koji se realizuje u sedam zemalja regiona i osam opština u Crnoj Gori (Bar, Berane, Bijelo Polje, Herceg Novi, Nikšić, Podgorica, Tivat i Ulcinj), doprinijeti jačanju kapaciteta romskih zajednica na individualnom i kolektivnom nivou radi njihovog učešća u procesu donošenja odluka i osnaživanja svijesti o njihovim pravima, kao i jačanju kapaciteta lokalnih samouprava i većoj posvećenosti pitanjima socijalne inkluzije Roma, što bi trebalo da doprinese unapređenju njihovog položaja i smanjenju jaza između Roma i drugih etničkih grupa.
11. Odbor pozdravlja aktivnosti predstavnika nadležnih državnih organa, Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Romskog savjeta, nevladinog sektora, Delegacije EU u Crnoj Gori, Sistema UN-a u Crnoj Gori, Savjeta za regionalnu saradnju na izradi Nacrta strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. godine i pratećeg Nacrta akcionog plana za 2021. godinu.
12. Odbor konstatuje da je za poboljšanje položaja RE populacije potrebno produbiti saradnju između nadležnih resora, partnerskih organizacija i ostalih subjekata.
U tom smislu, Odbor ohrabruje preduzimanje kontinuiranih i koordiniranih aktivnosti od strane svih zainteresovanih subjekata na unapređivanju i podsticanju saradnje između svih državnih resora koji se bave pitanjima RE populacije, razvijanju saradnje sa međunarodnim organizacijama i NVO sektorom, sprovođenju Regionalnog stambenog programa, njegovanju direktne saradnje sa romskom zajednicom u Crnoj Gori, uz naglasak da se u realizaciji svih aktivnosti moraju rukovoditi principom poštovanja ljudskih prava, a posebno najboljim interesom djeteta i jednakim pristupom pravima za sve.
13. Odbor posebno zahvaljuje Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju na zalaganju i aktivnoj saradnji koja se ostvaruje u okviru Mreže parlamentarnih odbora za ljudska prava i rodnu ravnopravnost na Zapadnom Balkanu (HUGEN) i na prihvatanju inicijative predsjednika Odbora da ova međunarodna fondacija u drugoj polovini 2021. godine organizuje konferenciju ili multilateralni sastanak zemalja Zapadnog Balkana u namjeri da nagradi uloženi napor, životnu uspješnost, kao i aktivizam na integraciji romske i egipćanske populacije u crnogorsko društvo Sokolja Beganaja, samostalnog savjetnika u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava. Odbor naglašava da je ideja za organizovanje konferencije inicirana iz razloga što se životna želja ovog uspješnog Roma odnosila na namjeru da pomogne rješavanju problema svojih sunarodnika. Cilj Odbora je da planiranom aktivnošću u saradnji sa Vestminsterskom fondacijom za demokratiju preko životne priče uspješnog Roma pokaže da je u prevazilaženju stereotipa, predrasuda i diskriminacije ključ u obrazovanju, koje je i put u potpunu integraciju u svakom društvu. Odbor očekuje da će učesnici iz osam parlamenta, odnosno šest država Zapadnog Balkana koji participiraju u projektu Vestminsterske fondacije za demokratiju biti u prilici da razmijene iskustva u ovoj oblasti i da razgovaraju o konkretnim aktivnostima koje bi trebalo preduzeti u svakoj od zemalja Zapadnog Balkana pojedinačno, ali i u cijelom regionu.

14. Odbor će dostaviti Zaključak Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstvu unutrašnjih poslova, Ministarstvu zdravlja, Upravi policije i Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju - Kancelarija u Beogradu, na dalji postupak i Kolegijumu predsjednika Skupštine, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu vanjskih poslova, Kancelariji za evropske integracije, Odboru za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, Zajednici opština Crne Gore, JU Centru za socijalni rad za Glavni grad Podgorica, Romskom savjetu, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Programskoj kancelariji Savjeta Evrope u Podgorici, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Predstavništvu UNHCR-a u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Misiji OEBS u Crnoj Gori, NVO „Građanska alijansa”, „Mladi Romi”, „Centar za romske inicijative- Nikšić”, Romska organizacija mladih „Phiren Amenca“ Podgorica i „Udruženje za podršku Roma i Egipćana", na upoznavanje.

PREDSJEDNIK ODBORA

Jovan Jole Vučurović